

VIII

Veiledning for prosessfullmektiger i forbindelse med den skriftlige og muntlige forhandlingen ved EFTA-domstolen

INNLEDNING

Saksgangen ved EFTA-domstolen kan være fremmed for mange advokater da den på mange måter atskiller seg fra domstolsordningen i EFTA-statene. Saksgangen bygger på den som gjelder ved EF-domstolen, selv om det er viktige forskjeller.

For det første, selv om de nasjonale domstolene i statene som er medlem av EØS-avtalen bruker tysk, islandsk og norsk er språket ved EFTA-domstolen engelsk. Følgelig er dens rettsmøterapporter, rådgivende uttalelser så vel som andre avgjørelser på engelsk. Ved rådgivende uttalelser oversettes rettsmøterapportene og de rådgivende uttalelsene også til språket til den foreleggende nasjonale domstolen. Begge språkversjonene ved rådgivende uttalelser er autentiske. Når en rådgivende uttalelse publiseres på to språk, vil de forskjellige språkversjonene publiseres med korresponderende sidenummerering for å gjøre henvisningene enklere.

For det andre dekker forskjellige regler domstolens virke. Den viktigste teksten er Avtale mellom EFTA-statene om opprettelse av et Overvåkingsorgan og en Domstol (heretter vist til som "Overvåkings- og domstolsavtalen"). Andre instrumenter er bl.a. Protokoll 5 til Overvåkings- og domstolsavtalen om vedtektene for EFTA-domstolen (heretter vist til som "vedtektene"), Rettergangsordningen (heretter vist til som "RO") og Instruks for justissekretæren. Disse tekstene er tilgjengelige på domstolens internettside www.eftacourt.int.

Det er ingen generaladvokat ved EFTA-domstolen, slik som ved EF-domstolen.

Denne veiledningen bør ses på som et arbeidsredskap utarbeidet med henblikk på å veilede advokater i å presentere sine skriftlige og muntlige innlegg i den formen EFTA-domstolen finner mest hensiktsmessig. Den er ikke ment å gi en uttømmende oppregning eller fortolkning av de relevante rettslige tekstene og binder ikke på noen måte EFTA-domstolen. For en komplett orientering henvises leseren til dokumentene selv og inviteres til å kontakte domstolens kontor vedrørende spørsmål om saksgangen.

INNHOLDSFORTEGNELSE

A.	Generelle bemerkninger	148
1.	Saksanlegg ved EFTA-domstolen	148
2.	Representasjon	149
3.	Språkbruk	150
4.	Saksomkostninger og fri rettshjelp	150
B.	Skriftlig saksgang	151
1.	Formålet med den skriftlige saksgangen	151
2.	Forløpet i den skriftlige saksgangen	152
3.	Innlevering av prosesskrifter	152
4.	Forkynnelse	153
5.	Prosessfrister	154
6.	Direkte søksmål	155
7.	Rådgivende uttalelser	155
8.	Andre dokumenter inngitt ved direkte søksmål	155
9.	Skriftlige innlegg i saker om rådgivende uttalelser	156
10.	Stansing	157
11.	Begjæringer om midlertidige forføyninger	157
12.	Intervensjon	158
13.	Praktiske råd	158
C.	Muntlig forhandling	161
1.	Forberedelse til den muntlige forhandlingen	161
2.	Formålet med den muntlige forhandlingen	162
3.	Forløpet til den muntlige forhandlingen	163
4.	Hensynene til simultanoversettelser	163
5.	Innleggenes varighet	164
6.	Nødvendigheten av et muntlig innlegg	164
7.	Unnlatelse av å holde muntlig forhandling	165
8.	Muntlige forhandling ved begjæringer om midlertidige forføyninger	165
9.	Praktiske råd	165

A. GENERELLE BEMERKNINGER

1. Saksanlegg ved EFTA-domstolen

To typer saker kan anlegges ved EFTA-domstolen; direkte søksmål og anmodninger om rådgivende uttalelser.

Direkte søksmål er saker innbrakt direkte for EFTA-domstolen og hvor dom gis med endelig og bindende virkning for partene. Det er tre former for direkte søksmål: For det første der en EFTA-stat går til sak mot en annen EFTA-stat med påstand om brudd på traktaten eller andre forpliktelser (dette har ikke forekommet i praksis). For det andre der EFTAs overvåkningsorgan går til sak mot en EFTA-stat for brudd på traktatforpliktelsene. For det tredje der vedtaksadressaten eller en potensiell vedtaksadressat påklager overvåkningsorganets vedtak eller mangel på sådant.

Anmodninger om rådgivende uttalelser er saker som verserer for en nasjonal domstol, og der den nasjonale domstolen på visse betingelser kan be om EFTA-domstolens fortolkning av relevante EØS-rettslige bestemmelser. Uttalelsen skal være til hjelp for den nasjonale domstolen til å treffe en avgjørelse i saken for den.

Saksgangen ved EFTA-domstolen omfatter normalt en skriftlig og en muntlig del (Vedtektene artikkel 18).

Den skriftlige saksgangen innbefatter stevningen fra en saksøker (i et direkte søksmål) eller en anmodning om en rådgivende uttalelse fra en nasjonal domstol (i en sak om rådgivende uttalelse), og de skriftlige innleggene fremlagt av sakens parter, regjeringer og institusjoner og eventuelle intervenienter. Den kan også omfatte replikk og duplikk i et direkte søksmål, så vel som ytterligere informasjon dersom domstolen begjærer dette.

Den muntlige saksgangen innbefatter presentasjonen av rettsmøterapporten utarbeidet av saksforberedende dommer, de muntlige innlegg utført av advokatene til partene og representanter for regjeringer og institusjoner og eventuell høring av vitner og sakkyndige, så vel som spørsmål fremmet av domstolen til de som gir muntlige innlegg.

Når en sak er henvist til EFTA-domstolen får den betydning for EØS ettersom den kan legge føringer på senere saker i EØS som reiser samme eller identiske juridiske spørsmål. Spørsmålene som forelegges EFTA-domstolen oversettes til alle de offisielle språkene i EØS og publiseres i Den europeiske unions tidende (EU-Tidende) og i EØS-tillegget til EU-Tidende. Partene i tvisten for den nasjonale domstolen bør, når de foreslår for den nasjonale domstolen hvorledes spørsmålene

til EFTA-domstolen bør formuleres, ha i mente at utformingen bør være slik de faktiske omstendigheter i saken for den nasjonale domstolen og de relevante bestemmelsene i den nasjonale lovgivning i foreliggende sak klart fremgår slik at det er mulig for regjeringer og institusjoner så vel som EFTA-domstolen å foreta en korrekt vurdering av spørsmålene, og slik at oversettelsen av de forelagte spørsmålene gjøres enklere.

2. Representasjon

a. Hovedregelen

I henhold til vedtektene artikkel 17 skal partene som hovedregel være representert ved en prosessfullmektig. EFTA-statene, EFTAs overvåkningsorgan, medlemsstater i fellesskapet og Kommisjonen (heretter vist til som "regjeringer og institusjoner") er representert ved deres partsrepresentanter, mens andre parter må være representert ved en advokat med bevilling til å opptre ved en domstol i en EØS-stat. Et unntak fra denne regelen er ved søknad om fri rettshjelp som ikke behøver å fremmes gjennom advokat (se RO artikkel 72 nr 2 og 4.b nedenfor).

Representasjonskravet er noe forskjellig i saker om rådgivende uttalelser i den forstand at enhver person som er autorisert til å representere eller assistere en part i hovedsaken for den nasjonale domstolen også kan tillates å gjøre dette for EFTA-domstolen. Såfremt rettergangsreglene som gjelder ved den nasjonale domstol ikke krever at partene skal være representert, kan partene følgelig presentere egne skriftlige og muntlige saksfremstillinger (RO artikkel 97 nr 2).

I saker om rådgivende uttalelser gjøres det unntak fra kravet om prosessfullmakt når det gjelder partene i saken da det antas at den nasjonale domstolen har bekreftet og akseptert prosessfullmektigen.

b. Representasjon i saker om direkte søksmål

I henhold til RO artikkel 33 nr 3 må en prosessfullmektig når denne innleverer en stevning vedlegge dokumentasjon for at han eller hun er autorisert til å opptre for en domstol i avtalepartene til EØS-avtalen. En kopi av advokatens identitetskort aksepteres for dette formålet, selv om det må vedlegges i engelsk oversettelse dersom originalen ikke er på engelsk. Prosessfullmektigen må videre fremlegge et dokument for domstolen, vanligvis i form av en prosessfullmakt, som bekrefter at advokaten er autorisert til å representere parten han eller hun hevder å representere (RO artikkel 33 nr 5). Alle dokumentene må fremlegges på engelsk eller vedlegges i engelsk oversettelse (RO artikkel 25 nr 3).

3. Språkbruk

Domstolens språk er engelsk (RO artikkel 25). Som en hovedregel skal all korrespondanse i en sak, skriftlig eller muntlig, være på engelsk eller vedlagt i engelsk oversettelse (RO artikkel 25 nr 3). Partene i tvisten, intervenienter og regjeringer og institusjoner må alle inngi deres dokumenter på engelsk (RO artikkel 25 nr 2), skjønt domstolen har myndighet til å gjøre et unntak for partene i tvisten og sørge for oversettelse av deres dokumenter også (RO artikkel 25 nr 3 og 27 nr 2).

Saker om direkte søksmål gjennomføres i sin helhet på engelsk, og dommer i saker om direkte søksmål gis bare på engelsk.

Saker om rådgivende uttalelser er i praksis to-språklige for den nasjonale domstolen og for partene i saken. Nasjonale domstoler har rett til å fremsette anmodningen om en rådgivende uttalelse og tilleggsdokumenter på det språk som saken behandles på for vedkommende domstol, og i det tilfellet er EFTA-domstolen ansvarlig for oversettelse av begjæringen til engelsk (RO artikkel 27 nr 1). Rettsmøterapporten, utarbeidet av den saksforberedende dommer, er på engelsk og oversettes til prosessspråket ved den nasjonale domstolen (RO artikkel 27 nr 3).

Ved den muntlige saksgangen i saker om rådgivende uttalelser har partene i tvisten rett til å tale til og bli talt til av domstolen på prosessspråket til den nasjonale domstolen, men må underrette domstolen minst to uker før høringen at de ønsker å benytte seg av den muligheten (RO artikkel 27 nr 4). Imidlertid er det ønskelig at slik underretning gis mye tidligere, for eksempel når skriftlige innlegg fremlegges. Alle andre parter må tale til og bli talt til av domstolen på engelsk, skjønt domstolen har myndighet til å tillate at andre parter enn regjeringer og institusjoner taler til domstolen på ett av EØS-språkene, og til å tillate vitner og sakkyndige som ikke kan uttrykke seg tilfredsstillende på engelsk til å forklare seg på et annet språk (RO artikkel 25 nr 2 og 25 nr 4 og 26).

Rådgivende uttalelser gis på engelsk og på det nasjonale prosessspråket, og er autentiske på disse språkene.

4. Saksomkostninger og fri rettshjelp

a. Saksomkostninger

Rettergangen ved EFTA-domstolen er gratis i den betydning at det ikke skal betales noen form for avgifter til domstolen. Saksomkostningene som omhandlet i RO artikkel 66 flg. omfatter det som vanligvis er saksomkostninger som "kan kreves dekket", dvs utgifter til partsrepresentanter, rådgivere og advokater, innbefattet reise- og oppholdsutgifter, og utgifter til vitner og sakkyndige.

Isaker om direkt søksmål blir det tapende part pålagt å betale saksomkostningene i den forstand at han eller hun dekker sine egne kostnader og kostnadene til motparten, med unntak av regjeringer og institusjoner, som dekker deres egne kostnader. Som en forutsetning for å bli til tilkjent saksomkostninger må den vinnende part ha nedlagt påstand om saksomkostninger. Dersom det ikke er nedlagt en slik påstand bærer hver part sine egne saksomkostninger.

Domstolen kan imidlertid etter omstendighetene i saken pålegge at partene bærer sine egne kostnader helt eller delvis eller endog pålegge den vinnende part å betale saksomkostningene.

I saker om rådgivende uttalelser hører det under den nasjonale domstol å avgjøre spørsmålet om partenes saksomkostninger (RO 97 nr 5). Således viser bare EFTA-domstolen til at en avgjørelse på dette spørsmålet er opp til den nasjonale domstolen som har forelagt. Regjeringer og institusjoner som fremlegger skriftlige eller muntlige innlegg må bære deres egne saksomkostninger.

b. Fri rettshjelp

RO artikkel 72 gir hjemmel for å gi fri rettshjelp. En part kan til enhver tid søke domstolen om fri rettshjelp når han eller hun er "helt eller delvis ute av stand til å dekke omkostningene med rettergangen". Retten til å inngi en slik søknad er ikke avhengig av sakens karakter. Det kan således søkes om fri rettshjelp også i saker om rådgivende uttalelser, skjønt parten det gjelder først må søke fri rettshjelp fra de kompetente nasjonale myndigheter. Søkeren skal gi domstolen de nødvendige opplysninger for å dokumentere at han eller hun er ubemidlet, særlig i form av en attest fra vedkommende myndighet.

Når det søkes om fri rettshjelp forut for saksanlegget, må søkeren i korte trekk angi søksmålsgjenstanden slik at domstolen kan vurdere om søksmålet ikke er åpenbart ugrunnet. Det er ikke nødvendig at parten i forbindelse med en søknad om fri rettshjelp er representert av en advokat.

Det må understrekes at en innvilging av fri rettshjelp ikke utelukker mottakeren fra å pålegges saksomkostninger senere. Domstolen kan dessuten kreve tilbakebetalt beløp i forbindelse med utbetaling av fri rettshjelp.

B. SKRIFTLIG SAKSGANG

1. Formålet med den skriftlige saksgangen

Uansett hvilken type sak det gjelder (direkte søksmål eller en anmodning om en rådgivende uttalelse), er formålet med den skriftlige saksgangen alltid det samme,

dvs å bringe for domstolen en uttømmende fremstilling av de faktiske omstendigheter, partenes anførsler og argumenter samt deres påstander.

Den skriftlige saksgangen er den egentlige hoveddelen av saken ved EFTA-domstolen, den muntlige høringen tjener bare som en mulighet til å supplere de skriftlige innleggene og til å svare eller imøtegå argumenter fra andre parter eller intervenienter som ikke har blitt kommentert i de skriftlige innleggene.

Det er følgelig viktig å legge betydelig innsats i og refleksjoner ved utformingen av skriftlige innlegg. Det er viktig å merke seg at det i forbindelse med rettergangen ved domstolen, særlig den skriftlige delen, gjelder som prinsipp at det ikke må reises nye anførsler under rettergangen med det eneste unntak for de tilfeller der de bygger på rettslige eller faktiske omstendigheter som er kommet frem under rettergangen (RO artikkel 37 nr 2).

Rettergangen ved domstolen er således ikke preget av samme fleksibilitet som prosessreglene i visse medlemsstater.

2. Forløpet i den skriftlige saksgangen

Forløpet i den skriftlige saksgangen avhenger av type sak (RO artikkel 32 flg).

I direkte søksmål kan hver av partene inngi to skriftlige innlegg; for saksøkerens vedkommende alltid stevning og eventuell replikk, for saksøktes vedkommende eventuelt tilsvare og duplikk (RO art 36).

I saker om rådgivende uttalelser, kan de parter det er henvist til i Vedtektene artikkel 20 innen en bindende frist på to måneder fra meddelelse ble gitt, inngi deres skriftlige innlegg (se B.9 nedenfor).

I begge typer saker kan domstolen kreve ytterligere skriftlig informasjon eller opplysninger av partene.

3. Innlevering av prosesskrifter

Alle prosesskrift må sendes domstolens justiskontor for å registreres i overensstemmelse med RO artikkel 32. Originaleksemplaret skal underskrives av partens advokat. Kopier må bekreftes av parten som innleverer dem.

Prosesskriftet skal være vedlagt alle dokumentene som påberopes og ledsages av en fortegnelse over disse.

Den originale stevningen og vedleggene må innleveres sammen med fem kopier til bruk for domstolen og, med henblikk på forkynnelse, en kopi til hver av partene i saken (se B.4 nedenfor).

Ethvert prosesskrift kan leveres per post, bud eller direkte til domstolens kontor i den offisielle åpningstiden (RO artikkel 32). Den offisielle åpningstiden ved domstolens kontor er fra kl 09.00 til 12.00 og fra 14.00 til 16.00 mandag til fredag, bortsett fra på de offisielle fri- og helligdagene som fastsettes av domstolen. I presserende tilfeller kan prosesskrifter innleveres til domstolens kontor ved telefaks (+352-43 43 89) eller annet teknisk kommunikasjonsmiddel tilgjengelig for domstolen (RO 32 nr 5). Faksen eller e-posten (eftacourt@eftacourt.int) må være fullstendig mottatt i den offisielle åpningstiden på fristens siste dag og originalen og de nødvendige kopiene må være levert domstolen innen ti dager etter denne tidsfristen (RO artikkel 32 nr 5). Dersom et prosesskrift først innleveres pr. faks eller e-post, vil det være tilstrekkelig å inkludere en fortegnelse over vedleggene; selve vedleggene kan sendes med post sammen med originaldokumentene.

Dersom prosesskrift sendes med post, brukes følgende adresse:

EFTA Court
- Registry -
1, rue du Fort Thüngen
L-1499 Luxembourg

4. Forkynnelse

a. Adressatene

I direkte søksmål forkynnes bl a følgende dokumenter for de berørte parter: stevning, tilsvær, replikk, duplikk, begjæringer om midlertidig forføyning og begjæringer om intervensjon (RO artikkel 36, 80 og 89).

Anmodninger om rådgivende uttalelse fra nasjonale domstoler og innlegg fra de berørte parter i Vedtektene artikkel 20, sendes til partene i saken ved den nasjonale domstolen og til regjeringene og institusjonene.

I alle saker sendes rettsmøterapporten og den rådgivende uttalelsen, dommen, kjennelsen eller annen avgjørelse, avhengig av saken, til partene som har tatt del i rettergangen ved domstolen og til regjeringer og institusjoner.

b. Adresse for forkynnelse

I direkte søksmål skal partene i henhold til RO artikkel 33 angi en valgt adresse i Luxembourg. Det kan velges en adresse hos enhver fysisk person bosatt i Luxembourg med unntak av domstolens tjenestemenn. Det samme gjelder for intervenienter (RO artikkel 89 nr 1 d). Angivelse av adresse for forkynnelse er imidlertid fakultativ. Dersom det ikke gis adresse for forkynnelse vil prosesskriftene sendes med rekommandert brev til den berørte parts advokat.

I saker om rådgivende uttalelser er det ingen plikt til å angi en adresse for forkynnelse. Forkynnelser skjer således ved rekommandert brev med mottakskvittering.

5. Prosessfrister

Prosessfristene beregnes i henhold til RO artikkel 76 flg. Det må understrekes at visse av disse fristene, særlig fristene for saksanlegg (Overvåknings- og domstolsavtalen artikkel 36 og 37) og for inngivelse av skriftlig innlegg (Vedtektene artikkel 20), ikke kan forlenges.

a. Beregning av fristene

En frist som starter med forkynnelse av et prosesskrift beregnes fra den datoen domstolens kontor overgir dokumentet for forkynnelse med rekommandert brev til postvesenet i Luxembourg.

Merk at det ikke som for EF-domstolen er forlengelse av frister av hensyn til avstand.

b. Beregning av intervensjonsfristene i direkte søksmål

Stevninger i direkte søksmål publiseres i Den europeiske unions tidende (EU-Tidende) og i EØS-tillegget til EU-Tidende. Fristen for intervensjon i direkte søksmål løper fra den 15. dag etter offentliggjøring i EU-Tidende og EØS-tillegget. Intervenienter har da seks uker på å fremsette en intervensjonserklæring ved domstolen (RO artikkel 77, 14 nr 6 og 89).

c. Avbrytelse av fristene

Fristen for innlevering av et prosesskrift avbrytes ved innlevering av dokumentets original eller hvor prosesskriftet mottas på telefaks eller e-post innen fristen og originalen mottas innen ti dager (se B.3 ovenfor).

d. Forlengelse av fristene

Visse av fristene som fastsatt i prosessreglementet kan forlenges i henhold til dets artikkel 78, så som fristen for å inngi et tilsvar. En slik forlengelse forutsetter alltid at den berørte parten søker om forlengelse. *Søknaden skal fremmes i rimelig tid innen fristens utløp, og den skal være begrunnet.*

Presidenten avgjør alle søknader om forlengelse.

6. Direkte søksmål

a. Stevninger i direkte søksmål

Stevningen må fremlegges i overensstemmelse med RO artikkel 32 og 33. Det er viktig å merke seg at artikkel 33 nr 1 ikke kan fravikes (RO artikkel 33 nr 6). En manglende oppfyllelse kan i visse tilfeller medføre at saken avvises.

Stevninger skal gjøre domstolen kjent med alle de faktiske og rettslige forhold som kan begrunne søksmålet. De avgrenser samtidig saken idet det som et utgangspunkt ikke kan fremføres nye anførsler eller påstander under saksgangen (se B.1 ovenfor).

b. Sammenfatning av anførsler og argumenter

Det er ønskelig at det i alle prosesskriftene forefinnes en sammenfatning av anførsler og argumenter på ikke mer enn to sider. En slik sammenfatning sikrer at anførslene og argumentene lett kan identifiseres, særlig med henblikk på den saksforberedende dommers utarbeidelse av rettsmøterapporten. Sammendraget kan også brukes til forberedelse av teksten som publiseres i EU-Tidende.

7. Rådgivende uttalelser

I saker om *rådgivende uttalelser* vil rettergangen ved domstolen initieres ved den nasjonale domstolsavgjørelse om å forelegge EØS-rettslige spørsmål (Overvåknings- og domstolsavtalen art 34). Foreleggelsesbegjæringen, hvis form avhenger av de nasjonale prosessreglene, sendes til EFTA-domstolen av justiskontoret ved den nasjonale domstolen eller av dommeren i saken. EFTA-domstolen har utarbeidet en orientering for nasjonale domstoler vedrørende oversendelser anmodninger om rådgivende uttalelser (EFTA Court Notice 1/99).

Partene i saken ved den nasjonale domstolen har ikke adgang til på eget initiativ å fremme en anmodning til EFTA-domstolen. De kan heller ikke foreta seg noe før de har mottatt en kopi av foreleggelsesbegjæringen og en invitasjon til å fremlegge skriftlig innlegg av EFTA-domstolens kontor (se B.2 og B.4 ovenfor).

Dersom advokatene fremmer forslag til utformingen av anmodningen om en rådgivende uttalelse er det viktig at de klart angir den faktiske og rettslig bakgrunnen slik at også betydningen av de forelagte spørsmål blir klar.

8. Andre dokumenter inngitt ved direkte søksmål

a. Tilsvar

Det viktigste kravene som gjelder tilsvar er fastsatt i RO artikkel 35. Saksøkte må ved utarbeidelsen av tilsvaret fremsette alle tilgjengelige rettslige og faktiske

omstendighetene som han eller hun har kjennskap til. Advokaten bør ha i mente forbundet mot å fremsette nye rettslige anførsler på alle stadier i rettergangen, med mindre de bygger på rettslige eller faktiske omstendigheter som er kommet fram under rettergangen. Dersom en part under rettergangen fremsetter nye anførsler kan den annen part gis mulighet til å svare på anførslene (RO artikkel 37).

b. Replik og duplikk

Formålet med en replikk er bare å svare på de anførsler og argumenter som er fremsatt i tilsvaret. Unødvendige gjentakelser skal unngås. På samme måte har en duplikk utelukkende til formål å svare på anførsler og argumenter fremsatt i replikken.

Både replikker og duplikker er gjenstand for vilkårene som fastsatt i RO artikkel 36 og 37, og kan som et utgangspunkt ikke fremsette nye rettslige anførsler.

Innlevering av en replikk eller duplikk er ikke obligatorisk. Med henblikk på å fremskynde den skriftlige saksgangen oppfordres partene til å overveie muligheten for å frafalle retten til å innlevere dem.

Fristene for innlevering av replikk og duplikk vil bare i særlige tilfeller bli forlenget.

c. Sammenfatning av anførsler og argumenter

Det er ønskelig at det i alle prosesskriftene, som for stevninger, forefinnes en sammenfatning av anførsler og argumenter på ikke mer enn to sider.

9. Skriftlige innlegg i saker om rådgivende uttalelser

Etter at domstolens kontor har meddelt om anmodningen om en rådgivende uttalelse kan de "interesserte parter", dvs partene ved den nasjonale domstolen og regjeringene og institusjonene inngi et dokument, henvist til som skriftlig innlegg, innen en frist på to måneder. På samme måte som ved direkte søksmål er denne fristen bindende og kan ikke forlenges.

Formålet med de skriftlige innleggene er å gi en kort men fullstendig redegjørelse for de grunner svarene bør baseres på. Det er viktig at domstolen gjøres kjent med de faktiske omstendigheter i saken for den nasjonale domstolen og de relevante bestemmelsene i den nasjonale lovgivning i foreliggende sak. Innlegget kan også foreslå svarene domstolen bør gi på spørsmålene forelagt den.

Det må understrekes at ingen av partene har rett til på eget initiativ å besvare skriftlig de skriftlige innleggene inngitt av andre parter. Dersom den finner det nødvendig kan

domstolen be om nærmere spesifisering eller informasjon fra partene. I motsatt fall må all respons på de skriftlige innlegg skje muntlig på høringen. For dette formålet sendes de skriftlige innleggene til alle partene så snart den skriftlige saksgangen er avsluttet og de nødvendige oversettelser er utarbeidet.

Det kan sterkt anbefales å inngi skriftlige innlegg da taletiden på høringen er begrenset. En berørt part som ikke har inngitt innlegg bevarer imidlertid retten til å avgi et muntlig innlegg på høringen, og da særlig hans respons på det skriftlige argumentene. Domstolen kan begrense tiden en part får til disposisjon på høringen.

10. Stansing

I henhold til RO artikkel 79 kan rettergangen stanses ved avgjørelse av presidenten. I et direkte søksmål tas avgjørelsene etter at han eller hun har hørt den saksforberedende dommer og partene. I saker om rådgivende uttalelser tas avgjørelsen av presidenten og saksforberedende dommer.

Så lenge stansingen varer, løper ingen foreskrevne prosessfrister.

11. Begjæringer om midlertidige forføyninger

En begjæring om midlertidige forføyninger kan bare følges ad i saker om direkte søksmål og bare dersom de er fremmet av en part i en sak for EFTA-domstolen og hører til denne saken. Begjæringen om en midlertidig forføyning må fremsettes i et eget dokument og må oppfylle vilkårene som fastsatt i RO art 80. Den kan innleveres samtidig med stevningen i hovedsaken.

I lys av at begjæringer om midlertidige forføyninger utformes grunnet tidsnød oppfordres søkere til å gi en kortfattet fremstilling av de faktiske og rettslige anførselene deres begjæring bygger på. Begjæringer bør i seg selv gjøre det mulig for presidenten eller domstolen, avhengig av omstendighetene, å avgjøre om den begjærte forføyningen bør innvilges.

Begjæringer om midlertidige forføyninger skal forkynnes motparten som med en kort frist får anledning til å inngi skriftlig innlegg .

Presidenten avgjør om det skal holdes en høring og om han eller hun vil avgjøre saken eller henvise den til plenum.

I særlige hastesaker kan presidenten straks treffe en avgjørelse, dvs uten å avvente motpartens skriftlige innlegg. Kjennelsen er i de tilfeller midlertidig i den forstand at den ikke avslutter saker om midlertidige forføyninger. Den andre parten inviteres

deretter til å inngi skriftlig innlegg. Saken avsluttes ved en ny kjennelse hvor den første (foreløpige) kjennelse stadfestes eller endres.

12. Intervensjon

Vedtektene artikkel 36 og RO artikkel 89 gjelder intervensjon og tillates bare i direkte søksmål. Intervensjonserklæring kan bare gå ut på å støtte en av partenes påstander. Intervenienten må akseptere saken slik den foreligger ved intervensjonen.

Intervensjonsgangen er to-leddet og omfatter a) begjæring om intervensjon og b) intervenientens deltagelse i rettergangen.

a. Begjæring om intervensjon

En person som ønsker å intervenere må fremsette en begjæring om intervensjon. Dette dokumentet må inneholde all informasjon som er nødvendige for at presidenten eller, i visse tilfeller domstolen, kan treffe avgjørelse om hvorvidt intervensjon skal tillates. Innen domstolen eller presidenten treffer en avgjørelse gis partene anledning til å fremsette skriftlig innlegg og, i særlige tilfeller, endog muntlig innlegg vedrørende spørsmålet om intervensjonen bør innvilges eller ikke. Til samme tid anmodes partene om å meddele domstolen om de vil benytte seg av retten til fortrolig behandling (RO artikkel 89 nr 3). Dersom intervensjon tillates oppfordres intervenienten til å innlevere noen ikke-fortrolige versjoner av sine innlegg.

b. Intervenientens deltagelse i rettergangen

Når det er gitt tillatelse til intervensjon gis intervenienten en frist på å fremsette et intervensjonsinnlegg. Intervensjonsinnlegget kan følges av innlegg fra partene.

13. Praktiske råd

a. Formulering og utforming av prosesskrifter

De grunnleggende formkravene for prosesskrift følger av RO artikkel 33. De grunnleggende innholdsmessige kravene til prosesskrift er at de må være klare og kortfattede, men komplette.

Med henblikk på tidsbruken og arbeidet med bl a oversettelse skal gjentakelser unngås. Domstolen bør etter første gangs gjennomlesning kunne få overblikk over de vesentligste faktiske og rettslige spørsmål.

Siden prosesskrifter i saker om rådgivende uttaleser i enkelte tilfeller vil leses av en dommer på et annet språk enn de er skrevet må advokatene ha i mente at dersom meningen i en tekst er uklar på originalspråket, er det en risiko for at oversettelsen vil forsterke denne uklarheten. Risikoen forsterkes ved at det ikke

alltid er mulig å finne en fyllestgjørende og presis oversettelse av en juridisk "jargon" som kanskje brukes ved de nasjonale domstoler.

Advokatene bør også være oppmerksomme på forbudet mot å frembringe nye rettslige anførsler (se B.1 ovenfor). Det er ikke tillatt å "forbeholde seg" retten til å frembringe nye anførsler eller argumenter i senere prosesskrift eller på den muntlige høringen.

Ideelt sett bør prosessskriftene struktureres klart og logisk og de bør være inndelt i separate deler med overskrifter og nummererte underavsnitt. Ut over en sammenfatning av anførslene og argumentene kan en innholdsfortegnelse være hensiktsmessig i omfattende saker.

b. Strukturen i stevninger

Stevninger bør inneholde

- angivelse av sakstypen det gjelder og hvilken form for avgjørelse det søkes oppnådd: annullasjonssøksmål, begjæring om midlertidig forføyning mv.;
- en kort gjennomgang av de relevante faktiske forhold;
- en henvisning til de relevante bestemmelsene i EØS-avtalen og sekundærlovgivningen;
- alle de rettslige anførslene stevningen baseres på;
- argumentene til støtte for hver rettslige anførsel, som må innbefatte relevante henvisninger til EF- og EFTA-domstolens rettspraksis;
- søksmålsgjenstanden basert på de rettslige anførsler og argumenter.

Det er ønskelig at strukturen i tilsvar og lignende dokumenter knyttes tett til strukturen i argumentasjonen i de prosesskrifter som de besvarer.

c. Strukturen i skriftlige innlegg

Skriftlige innlegg i saker om rådgivende uttalelser bør inneholde:

- de relevante faktiske omstendigheter og de relevante bestemmelser i EØS-rett og nasjonal rett;
- de rettslige argumentene, innbefattet relevante henvisninger til EF- og EFTA-domstolens rettspraksis;
- forslag til domstolens svar på de spørsmål som er forelagt av den nasjonale domstolen.

Dersom en berørt part kan tilslutte seg fremstillingen av sakens faktiske omstendigheter i foreleggelsesbegjæringen er det tilstrekkelig å tilkjenne dette.

d. Vedlegg til stevninger

I henhold til RO artikkel 32 skal de dokumenter som partene påberoper seg være vedlagt prosesskriftene. Dokumenter som fremlegges etter utløpet av den gjeldende fristen eller på høringen vil ikke tas i betraktning med mindre særlige omstendigheter tilsier det og partene samtykker.

Det er bare de relevante dokumenter som partene støtter deres argumenter på som må vedlegges prosesskriftet. Hvor det er tale om dokumenter av et visst omfang er det ikke bare anledning til, men også å foretrekke, at kun de relevante sammendrag vedlegges prosesskriftene samtidig som det inngis et komplett sett av dokumenter til justiskontoret.

Ettersom vedleggene ikke oversettes av domstolen med mindre en dommer eller justissekretæren mer om det skal relevansen av hvert enkelt vedlegg klart fremgå av selve innlegget det er vedlagt.

Domstolen tillater ikke at notater til bruk for muntlige innlegg fremlegges for å inkluderes i saksfilen (hva gjelder fremleggelse av notater til bruk for oversettelse vises det til pkt C.4 nedenfor).

Advokaten kan i alle saker sende uoffisielle oversettelser av prosesskrifter og vedlegg.

e. Fakta og bevis

Prosesskriftene må gi en angivelse av samtlige påberopte beviser på hvert enkelt punkt hvor det er tvist om de faktiske omstendigheter. Det kan imidlertid fremføres nye beviser senere (i motsetning til regelen som utelukker fremleggelse av nye anførsler), men dette forutsetter at forsinkelsen er begrunnet. (RO artikkel 37 nr 1).

De forskjellige beviser som partene kan påberope seg er oppregnet i RO artikkel 50.

f. Siteringer

Ved omtale av dommer fra EF-domstolen, Førsteinstansretten eller EFTA-domstolen oppfordres advokatene til å gi full henvisning til partenes navn eller i det minste navnet på saksøkeren. Ved sitater av passasjer fra noen av domstolene eller fra en generaladvokats uttalelse, oppfordres advokatene i tillegg å spesifisere på hvilken side og i hvilken premiss det siterte finnes.

For å lette sitt arbeid foreslår domstolen som en egnet siteringsform den som brukes i dommene fra EF-domstolen, Førsteinstansretten eller EFTA-domstolen, for eksempel:

For EFTA-domstolen: sak E-2/97 Mag Instrument Inc. mot California Trading Company Norway, Ulsteen, EFTA Court Report 1997 s. 127; eller, for saker som foreløpig ikke er publisert: sak E-8/97 TV 1000 Sverige AB mot Den norske regjering, representert ved Kulturdepartementet, rådgivende uttalelse av 12. juni 1998, foreløpig ikke publisert.

For EF-domstolen: sak C-129/96 Inter-Environnement Wallonie mot Région Wallonne, Sml. 1997 s. I-7411.

For Førsteinstansretten: sak T-67/94 Ladbroke Racing mot Kommisjonen, Sml. 1998 s. II-1.

C. MUNTLLIG FORHANDLING

1. Forberedelse til den muntlige forhandlingen

Når den skriftlige saksgangen er avsluttet og de nødvendige oversettelser utført, presenterer den saksforberedende dommer en foreløpig rapport på et dommermøte. På det møtet foreslår den refererende dommer hvilke prosesyremessige eller forberedende tiltak domstolen skal treffe.

I de fleste tilfeller beslutter domstolen, etter forslag fra den saksforberedende dommer, å åpne den muntlige saksgangen uten noen forberedende undersøkelser. Den eksakte datoen for høringen fastsettes av presidenten.

Unntaksvis kan forberedende tiltak senere iverksettes av den saksforberedende dommer.

a. Forberedende tiltak

På dommermøtet beslutter domstolen, på forslag fra den saksforberedende dommer, hvilke forberedende tiltak som skal iverksettes. Partene kan oppfordres til å presisere deres påstander og rettslige anførsler med henblikk på å belyse uklare deler eller til å utdype problemstillinger som ikke har vært tilstrekkelig behandlet, til å konsentrere deres muntlige innlegg om avgjørende punkter eller til å innlede deres muntlige innlegg med å besvare visse spørsmål fra domstolen. Partenes svar på disse spørsmålene bør enten gis skriftlig før høringen innen en fastsatt frist, skriftlig på dagen for høringen eller muntlig under høringen.

Domstolen ser undertiden at det kan være nyttig å anmode om en koordinering av innleggene fra parter som i det vesentligste har samme synspunkter. Dette kan forekomme hvor for eksempel flere parter forsvarer det samme synspunktet for domstolen (en situasjon som særlig oppstår ved intervensjoner eller forente

saker). Advokatene inviteres da til å konferere med hverandre før høringen for å unngå gjentakelse. Forøvrig oppfordres advokatene generelt til selv å ta initiativ til å samordne deres muntlige innlegg med henblikk på å begrense omfanget av den muntlige saksgangen.

b. Rettsmøterapporten

Rundt tre uker før høringen sendes rettsmøterapporten til partenes advokater, hver EØS-stat, EFTAs overvåkningsorgan og hver institusjon som har inngitt skriftlig innlegg, så vel som andre deltakere i rettergangen. Rettsmøterapporten, som er utarbeidet av saksforberedende dommer, gir en sammenfatning av de faktiske omstendigheter og anførselene og argumentene i direkte søksmål, og de faktiske omstendighetene og innleggene fremmet i saker om rådgivende uttalelser. Den gjengir ikke alle detaljer i partenes argumenter.

Etter å ha mottatt rettsmøterapporten oppfordres partene til å sikre seg at deres grunnleggende argumenter er korrekt sammenfattet og at rapporten på en adekvat måte reflekterer partenes synspunkter slik disse er fremkommet i prosesskriftene. I motsatt fall oppfordres advokatene til å meddele justissekretæren om dette forut for rettsmøtet og foreslå endringer eller tilføyelser som de finner nødvendige og hensiktsmessige. Det må imidlertid understrekes at rettsmøterapporten etter sin art er en rapport presentert av saksforberedende dommer til de andre dommerne og at det er opp til ham å avgjøre om det er nødvendig å endre rapporten. Advokatene har i tillegg anledning til å kommentere rettsmøterapporten på den muntlige høringen.

2. Formålet med den muntlige forhandlingen

I både direkte søksmål og saker om rådgivende uttalelser er formålet med den muntlige forhandlingen:

- å besvare de skriftlige og muntlige argumentene fremmet av øvrige parter;
- om nødvendig gi en meget kort sammenfatning av partenes standpunkt med hovedvekt på de viktigste anførselene i skriftlig innlegg;
- å fremsette eventuelt nye argumenter som støttes på begivenheter som er inntrådt etter avslutningen av den skriftlige saksgangen og som av den grunn ikke kunne behandles i de skriftlige innleggene;
- å forklare og utdype de mer kompliserte delene av argumentasjonen og å fremheve de viktigste punkter;
- å besvare spørsmål fremmet av domstolen.

I saker om rådgivende uttalelser gjør den muntlige forhandlingen det mulig å kort besvare hovedargumentene fremsatt i andre skriftlige innlegg.

Den muntlige forhandlingen må imidlertid betraktes som et *supplement til den skriftlige saksgangen* og bør ikke innebære noen gjentakelse av det som allerede skriftlig er gjort gjeldende.

3. Forløpet til den muntlige forhandlingen

Før rettsmøtet starter inviterer presidenten som regel advokatene til et kort forberedende møte med henblikk på å tilrettelegge høringen. I enkelte tilfeller kan domstolen indikere på hvilke punkter den ønsker behandlet nærmere på den muntlige høringen eller spørsmål den kan komme til å stille.

Som et utgangspunkt innledes høringen med muntlig innlegg fra advokatene for henholdsvis saksøker og saksøkt etterfulgt av advokater, partsrepresentanter mv. fra regjeringer og institusjoner. Deretter stiller dommerne spørsmål til de som presenterer muntlig innlegg. Rettsmøtet slutter som regel med et kort avslutningsinnlegg fra de advokater som måtte ønske det.

4. Hensynene til simultanoversettelser

Dommerne følger ikke nødvendigvis de muntlige innleggene på et annet språk enn engelsk men kan, i noen saker om rådgivende uttalelser, være avhengig av simultanoversettelse til engelsk. Dette vil innebære enkelte føringer på fremføringen som advokaten av egeninteresse bør være oppmerksom på for å sikre at det de sier fullt ut forstås av dommerne. Advokatene bør således betrakte oversetterne som en uunnværlig hjelper i presentasjonen av deres muntlige innlegg.

Først og fremst frarådes sterkt opplesning av et ferdigskrevet manuskript. Bakgrunnen for dette er at et ferdigskrevet manuskript inneholder lengre og vanskeligere setninger og presenteres hurtigere enn et improvisert foredrag. Det er å foretrekke at foredraget gis som et improvisert foredrag på grunnlag av velstrukturerte notater med enkelt ordvalg og korte setninger.

I tilfeller der advokaten foretrekker å holde seg til en tekst, henstilles det også at det anvendes enkelt ordvalg og korte setninger og at manuskriptet leses opp med normal snakketempo.

Ut fra samme betraktninger er det ønskelig at advokatene forut for detaljerte redgjørelser gir en plan for fremstillingen.

Før de kommer til høringen setter oversetterne seg omhyggelig inn i samtlige av sakens dokumenter. Dersom advokaten så tidlig som mulig kan gi oversetterne et manuskript eller en disposisjon om det antatte innholdet av deres innlegg (eventuelt notater til bruk for innlegget) vil oversetterne forberede seg bedre og gjengi strukturen i det muntlige innlegget mer korrekt, og de vil ikke bli overrasket av tekniske begreper, sitater eller tall.

Det er ønskelig at slik informasjon gis tidlig. Teksten behandles naturligvis fortrolig. For å unngå misforståelser skal partens navn angis på teksten.

Endelig skal det bemerkes at advokatene må snakke direkte inn i mikrofonen.

5. Innleggenes varighet

Hver parts taletid er som et utgangspunkt normalt begrenset til maksimum 30 minutter. Intervenientens taletid er normalt begrenset til maksimum 15 minutter. Denne begrensningen gjelder kun det muntlige innlegget og innbefatter ikke tiden det tar å besvare dommernes spørsmål. Invitasjonen til den offentlige høringen vil fastsette en tidsfrist, normalt to uker før høringsdatoen, for å orientere domstolen om hvor lenge advokatene ønsker å snakke.

Domstolen kan tillate unntak fra tidsbegrensningen når omstendighetene rettferdiggjør det. For det formål skal det fremsettes en søknad til domstolens kontor med en utførlig begrunnelse og med en angivelse av den antatt nødvendige taletiden. For å skulle tas i betraktning må en slik søknad foreligge hos domstolen senest to uker før datoen for den muntlige høringen. Søkeren får beskjed om avgjørelsen senest en uke før høringen.

En part må holde seg til den tildelte tiden, uavhengig av hvor lang tid parten ba om.

Når en part er representert med flere enn en advokat kan høyst to av dem presentere muntlig innlegg og deres samlede innlegg må ikke overskride tidsfristene som angitt ovenfor. Svar på spørsmål fremmet av dommerne og replikker på innleggene til de andre advokatene kan imidlertid gis av et annen advokat enn de som henvendte seg til domstolen.

6. Nødvendigheten av et muntlig innlegg

Det er for den enkelte advokat å vurdere, i lys av formålet med den muntlige høringen som angitt ovenfor, om muntlig innlegg reelt sett er nødvendig eller om en enkel henvisning til det skriftlige innlegg eller anførselene er tilstrekkelig. Domstolen

vil gjerne understreke at en parts unnlatelse av å gi muntlige argumenter aldri vil oppfattes som en aksept av argumentene presentert av den andre part.

I den forbindelse tar domstolen naturligvis hensyn til de prosessuelle begrensninger som følger ved saker om rådgivende uttalelser hvor bare den muntlige høringen gir partene en mulighet til å besvare de skriftlige innleggene til annen "interessert part" og, om nødvendig, ta stilling til senere utvikling.

7. Unnlatelse av å holde muntlig forhandling

Det kan i visse tilfeller unnlates å holde muntlig forhandling.

I saker om direkte søksmål krever RO artikkel 41 nr 2 at partene uttrykkelige samtykker til at det ikke skal holdes muntlig forhandling.

I saker om rådgivende uttalelser bestemmer RO artikkel 97 nr 4 at domstolen, på grunnlag av en rapport fra den saksforberedende dommer, kan bestemme at det unnlates å holde muntlig høring såfremt ingen av som har rett til å fremsette saksfremstillinger eller erklæringer har bedt om å fremføre muntlige innlegg.

8. Muntlige forhandling ved begjæringer om midlertidige forføyninger

Som hovedregel holdes det rettsmøte hvor de berørte parter synspunkter høres av presidenten og i enkelte saker også saksforberedende dommer, før det utarbeides en kjennelse om midlertidige forføyninger. En slik høring er langt mindre formel enn høringen i hovedsaken. I praksis innledes rettsmøtet med at presidenten muntlig sammenfatter de problemstillinger saker reiser. Presidenten inviterer deretter partene til å uttale seg om disse problemstillingene. Høringen avsluttes med at det stilles spørsmål til partene.

Det må has i mente at slike høringer ikke har til hensikt å gi partene mulighet til å uttale seg om sakens realitet. Dessuten vil ikke domstolens beslutning i en midlertidig forføyning foregripe domstolens avgjørelse i hovedsaken (RO artikkel 83 nr 4).

9. Praktiske råd

a. Utsettelse av høringen

Begjæringer om utsettelse innvilges bare av domstolen dersom de er saklig begrunnet.

b. Påkledning

Advokater bes om å opptre for domstolen i de kapper som de bruker ved deres nasjonale domstoler. Dette gjelder ikke i høringer om midlertidige forføyninger hvor hverken dommerne eller advokatene bærer kapper.

c. Henvendelse til domstolen

Den alminnelige måten å henvende seg til domstolen på er "Presidenten og medlemmer av domstolen" eller "mine herrer". Dette kan tidvis forkortes til "domstolen", som i "domstolen vil være klar over at ...".